

НАУКОВО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

24–26 жовтня цього року у Москві відбулася чергова шоста Сесія Ради з книговидання при Міжнародній асоціації академій наук. Сесію було присвячено 285-річчю від дня заснування Першої академічної типографії у Санкт-Петербурзі.

Традиційно під час Сесії було оголошено підсумки щорічного Міжнародного конкурсу на кращий науково-видавничий проект "Научная книга". У конкурсі 2012 року взяли участь 18 видавництв та видавничих організацій з восьми країн – учасниць СНД, а також з Болгарії. Вони представили на конкурс сорок одне книжкове видання.

Нагороди отримали і п'ять наукових видань Академії. Диплом лауреата одержали: Видавництво "Наукова думка" НАН України за видання "Очерки о метаноугольной отрасли" (авт. – Ільяшов М.А., Левіт В.В., Філатов Ю.В., номінація "Гран-прі") та видання "Энергетика и комфорт" (авт. – Мхітарян Н.М., номінація "Природничі науки"), а також Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського за видання "Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського" (номінація "Природничі науки"). Також дипломом лауреата цього конкурсу у номінації "Природничі науки" ВД "Академперіодика НАН України" відзначено за книгу "Жизнь в гидросфере. Очерки по общей гидробиологии" (авт. – Протасов О.О.), а дипломом переможця і найвищою нагородою – кришталевою книгою за видання "Б.Є. Патон: 50 років на чолі Академії" (номінація "Гран-прі").

Активною була участь Академії й у інших вітчизняних та міжнародних видавничих конкурсах і виставках. На XIII Всеукраїнській виставці-форумі "Українська книга на Одещині", яка відбулася в травні 2012 р., у номінації "Історична спадщина" Видавництво "Наукова думка" НАН України було нагороджене дипломом переможця за книгу "Україна у Другій світовій війні: погляд з XXI століття". Це ж видання стало лауреатом конкурсу "Мистецтво книги України".

В рамках діяльності Ради з книговидання при МААН ВД "Академперіодика" НАН України забезпечив представлення періодичних і книжкових видань НАН України на міжнародних книжкових виставках у Мінську (Республіка Білорусь), Ризі (Латвія), Ашгабаді (Туркменістан), Самарканді (Республіка Узбекистан).

Серед важливих для розвитку видавничої справи Академії подій звітнього року – III Науково-практична конференція "Наукова періодика: традиції та інновації". Організатором конференції виступили Науково-видавнича рада та Видавничий дім "Академперіодика" НАН України, які запросили до виступів фахівців з Книжкової палати України імені Івана Федорова, Української академії друкарства, очільників редакційних колегій та видавничих підрозділів установ НАН України. Звітнього року у форматі науково-практичної конференції ВД "Академперіодика" була запроваджена нова форма роботи – проведення майстер-класів з різних питань видавничої діяльності. Значне зацікавлення викликала чергова конференція, організована ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" – "Українська наукова термінологія. Природничі науки".

Академією розпочато видання вибраних праць академіка В.І. Вернадського у десяти томах, 150-річчя від дня народження якого наукова спільнота святкуватиме 12 березня 2013 року.

Звітнього року у межах виконання державного замовлення на підготовку і випуск видавничої продукції НАН України продовжено роботу за енциклопедичними проектами: видано дев'ятий том "Енциклопедії історії України" (у 10-ти томах), 12 том "Енциклопедії сучасної України" (у 25-ти томах), третій том двадцятитомного "Словника української мови", виготовлено оригінал-макети третього та четвертого томів "Шевченківської енциклопедії", продовжено підготовку "Енциклопедії міжнародного права", "Історії української літератури" та "Франківської енциклопедії".

Також було продовжено проекти "Українська наукова книга іноземною мовою" та "Наукова книга. Молоді вчені". Англійською мовою у ВД "Академперіодика" НАН України видано п'ять монографій: "Зміни земних систем у Східній Європі" ("Earth Systems Change over Eastern Europe", колектив авторів за ред. П.Я. Гройсмана та В.І. Лялька), "Природокористування в прибережній зоні моря" ("Coastal Zone Resources Management", автори – акад. НАН України В.О. Іванов, К.М. Ігумнова, І.Є. Тимченко), "Стратегії впливу: секрети ділового та фахового письма" ("Impact: Writing for Business, Technology and Science", автори Стівен Дерієн, Ольга Ільченко), "Вступ до теорії імовірності" ("Introduction to Probability Theory", автор Г.П. Буцан) та "Україна в пошуках своєї ідентичності" ("Ukraine: Seeking Its Identity", автор В.Д. Литвинов).

За проектом "Наукова книга. Молоді вчені" звітнього року видано 6

монографій молодих учених. Одна з них – колективна: "Господарство носіїв юхнівської культури" (Д.П. Каравайко, С.А. Горбаненко, Інститут археології НАН України). Чотири роботи молодих науковців представляють секцію суспільних і гуманітарних наук, а решта – секцію хімічних і біологічних наук.

Протягом 2012 р. установами НАН України видано 785 назв наукових книг, з них 571 монографія та 214 збірників наукових праць.

ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" випустило у світ 59 назв книг загальним обсягом 1648 обл.-вид. арк. За загальнодержавним проектом "Українська книга – 2012" побачили світ завершальний сьомий том зібрання творів Миколи Гоголя у перекладах українською мовою та перша книга дев'ятого тому творів Олеся Гончара у дванадцяти томах.

За державним замовленням на випуск видавничої продукції Національної академії наук України видавництвом "Наукова думка" було видано 40 назв книг тиражем 12 тисяч 22 примірники і загальним обсягом 922 обл.-вид. арк., з яких 31 назва наукових монографій (587 обл.-вид. арк.) – за проектом "Наукова книга". Окрім них, до друку підготовлено 30 оригінал-макетів наукових монографій загальним обсягом 518,7 обл.-вид. арк.

Серед видань фізико-математичної та технічної літератури слід відзначити фундаментальну монографію колективу авторів "Вакуумная дуга: источники плазмы, осаждение покрытий, поверхностное модифицирование". Грамоту Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України отримав підручник за редакцією акад. НАН України В.Ф. Мачуліна "Теоретичні основи завадостійкого кодування" – спільна праця науковців Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України, НТУУ "КПІ" та Одеської національної академії зв'язку ім. О.С. Попова. До 120-річчя від дня народження одного з найвидатніших астрофізиків першої половини ХХ століття академіка Г.А. Шайна видано його "Вибрані праці". Серед видань природничої літератури слід відзначити монографію чл.-кор. НАН України Я.П. Дідуха "Основи біоіндикації" та монографію чл.-кор. НАН України І.С. Чекмана "Квантова фармакологія". Серед видань соціогуманітарних напрямів наук у звітному році вийшли з друку шостий том "Етимологічного словника української мови", вибрані праці відомого літературознавця В.Г. Дончика "Неминуче й неминуще: літературні дослідження і хроніки" тощо.

Кількісні показники ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" за 2008–2012 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Роки	Назв книг	Обсяг (обл.-вид. арк)	Тираж (тис. прим.)	Назв монографій*
2008	96	2397,0	112,0	57
2009	37	957,0	5,6	13
2010	68	1717,3	38,3	54
2011	51	1484,2	46,3	32
2012	59	1648,0	17,3	40

* видано за державним замовленням

Видавничим домом "Академперіодика" НАН України у 2012 р. видано 227 чисел академічних журналів загальним тиражем 54,612 тис. примірників та обсягом понад 2,6 тисячі обл.-вид. арк. Зокрема, 139 чисел 24 видань за Програмою підтримки журналів НАН України, серед яких академічний науково-популярний журнал "Світогляд".

Окрім журналів у Видавничому домі "Академперіодика" НАН України побачили світ 46 книжкових видань загальним обсягом 929,9 обл.-вид. арк. і тиражем 16,98 тис. прим., з них 18 назв – в межах виконання державного замовлення НАН України. Серед довідкових видань – каталог "Національна академія наук України. Періодичні видання. 2012", а також книги з серії "Бібліографія вчених України" про академіків НАН України Л.Г. Руденка, В.В. Єременка, В.О. Марченка, В.С. Підгорського, В.Г. Дончика. Випущено і традиційні щорічні видання – "Звіт про діяльність Національної академії наук України" та "Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань" за 2011 рік, чергові випуски (п'ятий і шостий) загальноакадемічної книжкової серії "Наука України у світовому інформаційному просторі".

Цього року науковцями НАН України видано 476 назв навчальної, довідкової, енциклопедичної, художньої та науково-популярної літератури. На особливу увагу заслуговує перший переклад українською мовою підручника для вищих навчальних закладів "Квантова механіка" видатного українського вченого О.С. Давидова (Інститут теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова

НАН України, за науковою редакцією акад. НАН України В.М. Локтева). Видання здійснене до 100-річчя від дня народження вченого у Видавничому домі "Академперіодика" НАН України. Цей визнаний найкращим у світі підручник було перекладено вісьмома мовами світу та неодноразово перевидано. Співпрацю з вищою школою ілюструє підготовлений Інститутом математики НАН України спільно з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка "Підручник з диференціальних рівнянь" ("Differential Equations: Textbook", автори – акад. НАН України А.М. Самойленко, акад. НАН України М.О. Перестюк, І.О. Парасюк) англійською мовою обсягом понад 30 обліково-видавничих аркушів. Описи понад 200 видів наземних молюсків всієї території країни представлені у "Визначнику наземних молюсків України", підготовленому й виданому Державним природознавчим музеєм НАН України. Низку визначальних рис української мови XII ст. представляє вперше опублікована пам'ятка "Добрилове Євангеліє 1164 року", а особливості мовлення Львова XX ст. зафіксовано у словнику "Лексикон Львівський: поважно і на жарт", обидва видання підготовлені Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Кількість назв наукових монографій, виданих співробітниками НАН України у 2012 р., становить 571, з них у академічних видавництвах – Видавництві "Наукова думка" та ВД "Академперіодика" НАН України – 48 назв (8 %).

У інших вітчизняних видавництвах опубліковано 45 % наукових монографій – 268 назв. Обсяг цих книг понад 6,0 тис. обл.-вид. арк. Серед них – фундаментальна колективна монографія "Азовское редкоземельное месторождения Приазовского блока Украинского щита", підготовлена фахівцями з Українського науково-дослідного і проектно-конструкторського інституту гірничої геології, геомеханіки і маркшейдерської справи НАН України спільно з іншими геологічними академічними та галузевими науковими установами, актуальне видання "Проблемы резистентности опухолей в радиационной онкологии. Клинические и радиобиологические аспекты" (Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.Є. Кавецького НАН України), монографія "Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні" (Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України) та інші.

Зарубіжними видавництвами звітнього року випущено 74 назви наукових монографій учених НАН України, це максимальний показник за останні 15 років. Більшість книг видано представництвами Springer у різних країнах,

наприклад, видання "Method of optimization and systems analysis for problems of transcomputational complexity" (Інститут кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України). Нові методики дослідження речовини за допомогою ядерно-магніто-резонансної спектроскопії та питання розробки спеціального програмного забезпечення обробки експериментальних даних викладено у монографії "Nuclear Magnetic Resonance Studies of Interfacial Phenomena" (Інститут хімії поверхні ім. О.О. Чуйка НАН України), опублікованої у видавництві CRC Press of Taylor & Francis Group. Міграційні шляхи людини сучасного антропологічного типу через територію України розглянуто у монографії "Siuren I rock-shelter. From Late Middle Paleolithic and Early Upper Paleolithic to Epi-Paleolithic in Crimea", підготовлених працівниками Кримського філіалу Інституту археології НАН України та виданій у Львівському університеті (Франція).

Наукові монографії вітчизняних фахівців випущені також видавництвами Болгарії, Великої Британії, Ізраїлю, Індії, Канади, Нідерландів, Польщі, Росії, Сингапуру, США, Франції, Хорватії, Чехії.

На власних поліграфічних дільницях установ НАН України опубліковано 181 назву монографій обсягом понад 3,5 тис. обл.-вид. арк. Наприклад, підготовлена великим колективом авторів під керівництвом акад. НАН України О.О. Ключникова монографія "Теплофизика аварий ядерных реакторов" (Інститут проблем безпеки атомних електростанцій НАН України), колективна монографія "Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки", за редакцією акад. НАН України Е.М. Лібанової (Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України) та видання "Контурные группировки гидробионтов в техноэкосистемах ТЭС и АЭС", у якому викладено результати понад тридцятирічних досліджень Інституту гідробіології НАН України.

Поточні праці науковців публікувалися у 91 науковому та 1 науково-популярному журналах і 42 збірниках НАН України, у періодичних, а також у серійних книжкових виданнях установ НАН України, сумарна кількість яких становить близько 150. Дев'ять наукових журналів НАН України англійською мовою в Україні видають академічні наукові установи власними силами. Зарубіжні видавці перекладають і видають англійською мовою 20 журналів, два з яких – "Український біохімічний журнал" та "Вестник зоологии" видаються в електронному вигляді. Приємно відзначити, що загальноакадемічне видання "Доповіді Національної академії наук України" звітного року включено до

переліку Американського Інституту наукової інформації (JCR) для обрахування імпаکت-фактора, а видання "Функціональні матеріали" ("Functional materials", ДНУ НТК "Інститут монокристалів" НАН України) та "Термоелектрика" ("Journal of Thermoelectricity", Інститут термоелектрики НАН України та МОНМС України) – до наукометричної бази Scopus.

Моніторинг стану представлення електронних версій журналів НАН України показав, що установами НАН України накопичено достатній досвід як створення окремих ресурсів, так і розвитку повних проєктів представлення власних видань в електронній формі. За результатами моніторингу можна стверджувати про присутність позитивної динаміки представлення журналів НАН України у мережі Інтернет на сайтах різних видавців. Хоча представлена інформація дуже різна і немає єдиного уніфікованого для всіх журналів НАН України способу представлення видання у електронному просторі. Журналам НАН України необхідно активніше провадити політику належного представлення видань НАН України у електронному просторі для прискорення процесу їхнього інтегрування у міжнародний науковий простір.

Узагальнені показники випуску наукової друкованої продукції НАН України протягом 2008–2012 років представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Роки	Книги		З них монографій		Статей	
	Назв	Обсяг (обл.-вид. арк.)	Назв	В тому числі виданих за кордоном	Всього	В тому числі в закордонних журналах
2008	1011	21044,6	676	44	26151	5049
2009	901	17888,7	671	45	25963	4495
2010	871	17769,4	654	55	25886	5048
2011	786	15197,0	554	67	25345	5495
2012	785	16574,0	571	74	25352	5405

Детальна інформація щодо видавничої діяльності установ НАН України наведена в табл. 5 "Додатків".